

نقش خدمات مشاورتی مشاوران در ارتقا کیفیت وضعیت روانی و اجتماعی

مدرسه

عبدالرحمان صادقی

کارشناسی مددکاری اجتماعی خانواده

چکیده

مشاوره عاملی موثر برای حل بسیاری از مسائل دانش آموزان است. انسان تنها موجودی است که با هم‌نوعان خود به تبادل نظر می پردازد و برای شناخت و حل مشکلات خود با آنان مشورت و از راهنمایی آنان استفاده می کند. راهنمایی و مشورت در طول زندگی آدمیان مطرح بوده و آنان با کسانی که مورد قبول و اعتمادشان بوده مشورت می کرده اند. بزرگترین مزیت حضور تیمی از مشاورین در مدرسه این است که دانش آموزان را برای چالش های تحصیلی، شغلی و اجتماعی که در آینده با آن سر و کار خواهند داشت آماده می نماید. نقش مشاور در آنجا خود را می نمایند که یک مشاوره به موقع می تواند سرنوشت یک فرد، خانواده و گاهی اجتماع را دگرگون سازد و نبود آن نیز می تواند نابهنجاری خانوادگی، اجتماعی و در پاره ای موارد عقب ماندگی تحصیلی را به ارمغان می آورد.

آموزش و پرورش می تواند چنان ارزش، اعتبار و پویایی برای حرفه مشاوره قائل شود تا معلم یا مربی باور کند حتی نظر مشاوره تحصیلی در مورد رفتار نامناسب او با دانش آموز به طور مثال می تواند در نمره ارزشیابی سالانه وی تأثیر منفی بگذارد. از این رو همواره در بررسی رفتار دانش آموز و یا رویارویی با هر نوع مسأله ای ناخودآگاه با کمی تعمق جایگاه اصلی مشاوره تحصیلی (حامی دانش آموز) را مدنظر قرار می دهد تا قبل از هر تصمیمی، اندکی در مورد موضوع اندیشه کند و از مشاوران مؤثر تقاضای چاره جویی نماید تا اینکه نسخه ای تجویز کند که هیچ اطلاعی از عواقب آن نداشته باشد.

واژگان کلیدی: مشاوره، مشورت، وضعیت روانی، اجتماعی، مدرسه.

مقدمه

در سالیان دراز طول عمر آموزش و پرورش، مشاوران و معلمان همه بر آن بوده اند به راه و روش های بهینه ای دست یابند که حاصل آن یادگیری دلخواه و مطلوب از جانب یادگیرنده باشد. متخصصان تعلیم و تربیت به ویژه برنامه ریزان درسی، پیوسته به دنبال راه حل هایی بوده اند که چه به صورت نظری و چه به صورت تجربی و عملی، موفقیت دانش آموزان را تأمین و تضمین کنند. با توسعه علوم انسانی و رشد علوم رفتاری به راهنمایی و مشاوره به عنوان شاخه ای مستقل از علوم رفتاری توجه شد. امروزه راهنمایی و مشاوره به صورت حرفه ای یاورانه برای کمک به افرادی است که در رشد، سازگاری، تصمیم گیری، روابط خانوادگی، مهارت های اجتماعی و شیوه زندگی مشکلاتی دارند و مشاوره به این افراد کمک می کند تا راه حل مناسبی برای مشکلات بیابند (اردبیلی، ۱۳۸۲).

نقش راهنمایی (مشاوره) در آموزش و پرورش مترادف با تعلیم و تربیت و آسان کننده جریان آن است. در واقع، امر هدایت راهنمایی تحصیلی می تواند در جهت شناخت دانش آموز و محیط و استفاده بهینه از توانمندی های هر یک، متمرکز باشد. لذا ضرورت راهنمایی به موقع و توأم آگاهی و بصیرت، بویژه در دنیای کنونی و در کشورهای رو به توسعه ای چون کشور ما، بیش از پیش حساس می شود (تدازیس، ترجمه فلاحی، ۱۳۷۵). بدین دلیل بررسی روند نقش مشاوران دانش آموزان در کشور و ارزیابی ملاک های آن ضروری به نظر می رسد. به طور کلی، افت تحصیلی موجود در مدرسه نداشتن علاقه لازم به رشته تحصیلی، ضرورت بررسی مسائل روحی و روانی و اجتماعی و نیز نقاط ضعف و قوت و شناخت تنگناها، راز مواردی هستند که اهمیت بررسی هدایت تحصیلی را در مدرسه دو چندان می کند. در واقع، آسیب شناسی اجتماعی مطالعه و ریشه یابی بی نظمی ها، ناهنجاری ها و آسیب هایی نظیر بیکاری، اعتیاد، فقر، خودکشی، طلاق و...، همراه با علل و شیوه های پیش گیری و درمان آن ها و نیز مطالعه شرایط بیمارگونه و نابسامانی اجتماعی است. به دلیل تغییرات فناورانه، فرهنگی و اجتماعی سریع و پرشتاب جوامع امروز، دوران نوجوانی برای تعدادی از نوجوانان با بروز مشکلات فراوان جسمی، روانی و اجتماعی همراه است و پایه بسیاری از رفتارهای پرخطر و آسیب های اجتماعی ناشی از آن در این دوره در آنان گذاشته می شود (نوابی نژاد، ۱۳۸۷).

مشاوران مدرسه از اعضای حیاتی تیم آموزشی محسوب می شوند، ذهنیتی که بیشتر ما در مورد یک مشاور مدرسه داریم این است که "مشاور مدرسه به دانش آموزان مشاوره می دهد" و دقت نمی کنیم که یکی از نقش های مهمی که مشاوره می تواند در موفقیت تحصیلی دانش آموزان و افزایش عملکرد مدرسه داشته باشد علاوه بر مشاوره دانش آموزان در مشاوره دادن به مدیر، معلمان و پرسنل مدرسه است همچنین به کارگیری نرم افزار مشاور مدرسه در یک مدرسه هوشمند نقش بسیار موثری در بهبود عملکرد روانی و اجتماعی دانش آموزان و مستندسازی فعالیت های مشاور مدرسه دارد و شغل مشاوره اهمیت بسزایی در کارآمدی و ارتقاء سلامت روان و بهبود ارتباطات و جامعه پذیری و اجتماعی شدن مدرسه دارد (قشلاقی، ۱۳۷۵).

بهره گیری از خدمات راهنمایی و مشاوره در آموزش و پرورش یک ضرورت اجتناب ناپذیر است. در دنیای کنونی، بحران هایی پیش روی افراد پدید می آید که اگر متوقف نشود دنیای روحی روانی آنها را متلاطم می کند. آسیب های اجتماعی و روحی روانی از جمله طلاق، اعتیاد، خودکشی، مشکلات تحصیلی، اختلافات خانوادگی، نارضایتی شغلی، اضطراب، افسردگی و... محصول تحولات زندگی صنعتی اند. آموزش و پرورش می خواهد زمینه ای را فراهم کند تا تمام استعداد های انسانی که به طور بالقوه در وجود انسان نهفته است به بالفعل تبدیل کند و زمانی به این هدف ها در تحقیق خواهیم رسید که دانش آموزان از نظر جسمی و روانی و اخلاقی برای انجام این فعالیتها آمادگی داشته و در حین مشکل که یادگیری او را مختل می سازد که نه معلم فرصت و نه دانش آموز به تنهایی قادر به حل آن مشکل نمی باشد. تنها فردی که می تواند از طریق اصولی اطلاعات معتبر در اختیار دانش آموزان قرار دهد تا مشکلات آنها را کاهش دهد مشاور می باشد.

تربیت نسل سالم با تقویت باورهای ارزشمند اخلاقی امکانپذیر بوده و مشاوران مدارس نقش مهمی در تحقق این امر دارند. هر جامعه‌ای که از سرمایه‌های انسانی معتقد به آرمان‌های اخلاقی و اصول مناسب تربیتی برخوردار باشد، از دستیابی به هدف غایی و پیشرفت فاصله چندانی نخواهد داشت. یکی از مهم‌ترین عوامل موثر بر اثربخشی فعالیت‌های مشاوره مدارس، آگاهی کارکنان مدرسه به ویژه مشاوران، مدیران و معلمان از نقش و تاثیرشان در برنامه‌های راهنمایی و مشاوره مدرسه، تعامل و مشارکت در فعالیت‌های مشاوره برای تغییر و رشد دانش‌آموزان است (شفیع آبادی، ۱۳۹۰).

وجود مشاوره در آموزش و پرورش:

یکی از جدیدترین تعاریف مشاوره عبارتی است که در سال ۱۹۶۵ توسط کرومبولتز بیان شده است. او می‌گوید: مشاوره‌ها از یک سری فعالیت‌های اخلاقی تشکیل شده است که در آن مشاور تلاش می‌کند که به مراجعه‌کننده کمک کند تا رفتارهایی انجام دهد که در نهایت به حل مشکلات و مسائل او منجر شود (تدازیس، ترجمه فلاحی، ۱۳۷۵).

به طور کلی ماهیت انسان به گونه‌ای است که در تمام مراحل زندگی از جمله دوره مدرسه و کسب علم و دانش نیاز بیشتری به مشاوره و راهنمایی پیدا می‌کند این راهنمایی برای رسیدن به سر منزل مقصود به افراد متخصص و آگاه سپرده می‌شود. از طرف دیگر چون ارتباط دانش‌آموز و معلم در مدرسه و کلاس رابطه‌ای نزدیک است بهتر آن است که ما معلمان سعی کنیم به فنون و مهارت‌های مشاوره‌ای آگاه‌تر پیدا کنیم. معلمی که با فرآیند مشاوره آشنایی داشته باشد با دانش‌آموزان همدلی بهتری ایجاد می‌کند، حمایت عاطفی مناسبی با آنان دارد. همان‌طور که حدود دو هزار سال پیش ارسطو به این مطلب اشاره کرده است که (تمام یادگیری‌ها یک مبنای عاطفی و هیجانی دارد).

بررسی‌ها نشان می‌دهد که وظایف متعددی بر عهده مشاوران مدارس است که از جمله می‌توان به اطلاع‌رسانی و راهنمایی، حمایت، پیشگیری و ارتقای بهداشت روانی، امور اجرایی و دفتری، توانایی به کارگیری آزمون‌های روان‌شناختی، ایجاد یک شبکه محکم میان کارکنان مدرسه و سایر متخصصان مراکز خارج از مدرسه، والدین و دانش‌آموزان، حفظ اسرار مراجعان، ارجاع به موقع و مناسب، نظارت بر فعالیت‌های فوق برنامه، برقراری ارتباط مناسب و توأم با علاقه با والدین، مشاوره گروهی، هدایت تحصیلی دانش‌آموزان، ضبط و ثبت ارجاعات اشاره کرد (صافی، ۱۳۸۹).

ضرورت فعالیت‌های مشاوره‌ای در مدارس:

آموزش و پرورش به عنوان نهادی عمومی و مطرح در جامعه مسئولیت مهمی در تربیت و پرورش دانش‌آموزان به عنوان نسل جوان و آینده‌ساز کشور دارد و مدرسه مکانی است که در آن استعدادها و توانایی‌های دانش‌آموزان شناخته می‌شود یا به فعلیت می‌رسد و با استفاده از تجارب معلمان و ارائه ارزش‌های مطلوب و افزایش مهارت‌های لازم در افراد آنها برای زندگی و رسیدن به کمال انسانی و رشد علمی آماده می‌شوند. اینجاست که اهمیت راهنمایی و مشاوره در مدارس که همه آن‌را به عنوان جایگاه مهم پرورش نیروهایی توانا و آگاه می‌دانند پررنگ‌تر می‌شود چرا که همه دانش‌آموزان به نوعی در مسیر تحصیل با مشکلاتی روبرو می‌شوند که نیازمند کمک و راهنمایی مشاوران و معلمان خود هستند.

نگاه گسترده به نقش آموزش و پرورش به عنوان عاملی مؤثر در فعلیت بخشیدن به امکانات بالقوه و ذاتی افراد، انتقال اندوخته تجارب گذشتگان، ارایه ارزش‌های مطلوب، افزایش معلومات و ایجاد مهارت‌های لازم در افراد برای زندگی و بالاخره تسهیل سیر حرکت وجودی آدمی به سوی کمال و قرب الی‌الله، اهمیت امروزه‌ی این نهاد اجتماعی را بیش از پیش نشان می‌دهد. گسترش کمی آموزش و پرورش نشانگر گرایش و استقبال همگان به اثر بخشی این نهاد و گسترش کیفی آن ناشی از توسعه معارف، علوم و رشد بی‌وقفه‌ی تکنولوژی است که این دو بر پیچیدگی و ظرافت جریان آموزش و پرورش افزوده است. بنابراین برای تحقق اهداف تعلیم و تربیت و رشد شخصیت کودکان، نوجوانان باید از خدمات راهنمایی به خوبی استفاده کرد. نقش راهنمایی در آموزش و پرورش افراد به حدی است که عده‌ای از دانشمندان آن را مترادف تعلیم و تربیت گفته‌اند و بعضی راهنمایی را تسهیل‌کننده‌ی جریان تعلیم و تربیت می‌دانند. اگر تربیت را به معنی نشو و نما دادن، زیاد کردن، برکشیدن و مرغوب یا قیمتی

ساختن و به حد اعتدال سوق دادن آدمی بدانیم، و اگر تعلیم را رشد دادن آدمی در بعد شناختی و عقلانی، تزکیه را پاکسازی نفس آدمی برای رشد یافتن، و غرض از هر سه راه را (رشد دادن آدمی) و تحقق گوهر آدمی بدانیم، راهنمایی را امری بسیار مؤثر و تسهیل کننده ی جریان رشد و کمال آدمی خواهیم یافت (تدازیس، ترجمه فلاحی، ۱۳۷۵).

یکی از نقش های مهم یک مشاور تأمین بهداشت روانی و اجتماعی دانش آموزان است. دانش آموزانی از سلامت روانی برخوردار هستند که اولاً خود را فردی ارزشمند و قابل احترام بدانند و به تواناییهای خود اطمینان داشته باشد. ثانیاً بتواند بدون دغدغه خاطر و ناراحتی با واقعیات زندگی مواجه شوند و کل وجودشان را همان طور که هست بشناسند و بپذیرند، ثالثاً با آرامش خاطر و احساس امنیت و با شوق و امید زندگی کنند. (حسینی، ۱۳۸۸)

مشاور چشم انداز تازه ای را به ماجراهای ذهنی می گشاید چشم انداز و نگاهی که به آدمی مجال زندگی می دهد و فرصتی فراهم می کند تا فرد خودش را در ذهنش بازسازی کند و قدرتی را در اختیار فردی می گذارد تا با بهره گیری از آن نوع جدیدی از حضور در روابط بین فردی را تجربه کند.

مشاور در امر آموزش و پرورش دو نقش ایفا می کند:

۱- کمک به تک تک دانش آموزان به منظور سازگاری با محیط، حل مشکلات شخصی، بروز و ظهور استعدادها و رشد و تکامل آنها؛ ۲- کمک به دانش آموز در انتخاب مناسب ترین راه از نظر رشته های تحصیلی و انتخاب مناسب شغلی و برنامه ریزی و آمادگی برای زندگی. در واقع نقش مشاور در مدارس را می توان به این صورت خلاصه کرد: مشاوران با تحصیل جریان رشد همه جانبه فرد آموزش و مهارت های زندگی فردی، اجتماعی، کاهش و حذف موانع رشد، خودشناسی و محیط شناسی و ارائه سایر خدمات روانشناختی در مدارس وظیفه مهمی برعهده دارند. مشاوران در صورتی که در کار خود موفق هستند که علاقمند به دانش آموزان و آگاه به مبانی روانشناسی و جامعه شناسی و اصول تربیتی باشند و بتوانند از این آگاهی و تجربه کاری خود در محل مشکلات دانش آموزان استفاده کنند.

نقش مشاوران در تأمین بهداشت روانی دانش آموزان

اگر بهترین دفاع، تهاجم خوب است، بنابراین ارتقای سلامت نیز بهترین شکل بهداشت روانی به شمار می آید. علم و هنر کمک به مردم برای شیوه ی زندگی شان برای رسیدن به کمال مطلوب سلامتی را بهداشت روانی می گویند. عنصر اصلی در بهداشت روانی پیشگیری است. بدین معنی که متخصصان بهداشت روانی تلاش می کنند که طوری برنامه ریزی بکنند تا هیچ فردی به بیماری روانی مبتلا نگردد. با انجام اقدامات پیشگیرانه در سطوح سه گانه آن می توان میزان و شدت بیماری روانی را تا حد قابل ملاحظه ای کاهش داد.

در عصر ما این امر مسلم شده است که رفتار افراد بشر نتیجه موقعیتها و عوامل متعددی است که مهمترین آنها خانواده، اجتماع و مدرسه است. اگر خانواده، مدرسه و اجتماع هر یک وظایف خود را به خوبی انجام دهند، شانس موفقیت کودک در زمان بلوغ و بزرگسالی افزایش خواهد یافت و بالعکس چنانچه این سه عامل از انجام وظایف خود به طریق مناسبی قصور ورزند، سازگاری فرد در دوران جوانی و بزرگسالی بسیار دشوار و گاه نیز غیر ممکن خواهد شد.

کودکان و نوجوانان در سنین بین ۱۶ تا ۱۸ سالگی به طور متوسط ۱۲۰۰۰ ساعت را در مدرسه می گذرانند. پس از خانواده، مدارس، کانون اصلی زندگی به شمار می رود و فعالیت های مدرسه ای در زندگی این گروه سنی به صورت فعالیت اصلی در می آید. تحقیقات نشان داده اند که مدرسه شکل دهنده ی ساختارهای شخصیتی و روانی دانش آموزان است. مدرسه محیطی است که دانش آموز در آن جا شایستگی، شکست، موفقیت، محبوبیت، انزوا، طرد و ... را تجربه می کند. بهترین و مؤثر ترین فرد در هر مؤسسه تربیتی ویا مدرسه، معلم است. نقش الگویی معلم و نفوذی که او در انضباط دادن به رفتارهای دانش آموزان دارد، برهمگان روشن است. از آنجایی که دانش آموزان یکی از الگوهای مهم رفتاری خود را معلمان قرار می دهند، اگر معلم از ویژگی الگو دهی خوبی برخوردار باشد می تواند تأثیرات عمیقی در رشد شخصیت دانش آموزان باقی بگذارد. الگوها مستبدانه یا قدرت مدارانه و یا در نقطه

ی مقابل آن الگوهای رها کننده ی معلّم، نقش مخربّی را در شکل گیری شخصیت پرخاشگرانه ی دانش آموزان خواهد داشت. در حالیکه الگوهای تعاملی و متعادل بین معلم و دانش آموزان که در آن معلم به شخصیت و احتیاجات اساسی دانش آموزان توجه کافی مبذول می دارد و کارها را بر طبق استعداد و تمایلات میان شاگردان تقسیم می کند، نقش بهتری را در بهداشت روانی دانش آموزان ایفا خواهد کرد.

اگر مدرسه و به ویژه معلم در مدرسه نتواند نقش مثبت خود را در بهداشت روانی دانش آموزان به خوبی ایفا کند، خود مدرسه به شرط فراهم بودن عوامل دیگری همچون عوامل خانگی و اجتماعی دیگر در ایجاد اختلالاتی روانی می تواند مؤثر باشد. دشواریهای رفتاری دانش آموزان از قبیل پرخاشگری، انزوا طلبی، ترس های مرضی تا حدودی ناشی از رفتارهای نامناسب کارگزاران تعلیم و تربیت در مدرسه می باشد. در این گونه موارد از طریق آموزش های لازم، یعنی آموزش بهداشت روانی به کارگزاران تعلیم و تربیت تا حدودی می توان از بروز این گونه اختلالات جلوگیری کرد.

باید گفت دانش آموزانی از سلامت روانی برخوردار هستند که اولاً خود را فردی ارزشمند و قابل احترام بدانند و به تواناییهای خود اطمینان داشته باشند. ثانیاً بتوانند بدون دغدغه خاطر و ناراحتی با واقعیات زندگی مواجه شوند و کل وجودشان را همانگونه که هست بشناسند و بپذیرند، ثالثاً با آرامش خاطر و احساس امنیت و با شوق و امید زندگی کنند. دانش آموزی که با بحران و مشکل روانی مواجه است توانایی ایستادگی در برابر فشارهای وارده را ندارد و در حل مشکلات به طور منطقی و سنجیده عاجز است و تعادل روانی بهم خورده ای دارد. چنین دانش آموزی جهت حل مشکل و برقراری تعادل به مشاوره نیاز دارد. مشاورین از عوامل مؤثر تأمین بهداشت روانی دانش آموزان در مدارس می باشند. استفاده از خدمات راهنمایی و مشاوره در آموزش و پرورش، در نهایت به تأمین بهداشت روانی دانش آموزان منجر می شود. در بهداشت روانی بهتر زیستن و سلامت فکر و بهبود روابط اجتماعی ضرورت دارد. هدف اصلی بهداشت روانی تأمین سلامت فکر و روان و سالم سازی محیط فردی و اجتماعی است. مشاور بی آنکه کسی را به دوش بکشد یا به پیش و پس براند چشم انداز تازه ای را به ماجراهای ذهنی او می گشاید. چشم انداز و نگاهی که به آدمی مجال زیستن می دهد و فرصتی فراهم می کند تا فرد خودش را در ذهنش بازسازی کند و قدرتی را در اختیار فرد می گذارد تا با بهره گیری از آن نوع جدیدی از حضور را در پهنه ی روابط بین فردی تجربه کند. افزون بر این، مشاور وظیفه نظارت بر خویش را نیز بر دوش می کشد (اردبیلی، ۱۳۸۵)

بخشی از مهمترین فعالیتهای اجرایی که مشاوران می توانند در تأمین بهداشت روانی دانش آموزان انجام دهند عبارتند از: ۱- شناخت محدودیتهای روانی، فیزیکی دانش آموزان ۲- ایجاد ارتباط صحیح و اصولی بین دانش آموزان و اولیای مدرسه ۳- فراهم آوردن فرصت مناسب برای دانش آموزان به منظور خودشناسی و یادگیری روشهای حل مساله و تصمیم گیری ۴- مصاحبه های فردی برای شناخت مشکلات دانش آموزان و راهنمایی آنها ۵- برگزاری جلسات مشاوره فردی و گروهی با دانش آموزانی که مشکلات تحصیلی و خانوادگی و شخصی دارند ۶- تشویق دانش آموزان به همکاری های اجتماعی ۷- ایجاد هماهنگی بین فعالیتهای خانه و مدرسه به منظور بهبود وضعیت تحصیلی و رفتارهای دانش آموزان ۸- برگزاری جلسات مستمر بحث و گفتگو با دانش آموزان و تلاش در جهت حل مسائل و مشکلات آنان ۹- تشکیل جلسات مشاوره با خانواده و یاری دادن والدین برای رفع مشکلات دانش آموزان به شیوه ای درست ۱۰- ارزیابی نیازها و بررسی مشکلات دانش آموزان در زمینه مسائل شخصی، خانوادگی، اجتماعی، تحصیلی، اخلاقی و انضباطی ۱۱- تنظیم و اجرای برنامه های آموزشی در زمینه های رشد و پیشگیری و درمان مشکلات ۱۲- همکاری با معلمان و کمک به آنان در حل و فصل مشکلات دانش آموزان و شرکت در شوراهای مدرسه ۱۳- انطباق دانش آموزان با محیط مدرسه، معلم و دروس و ایجاد انگیزه های مناسب برای درس خواندن و عدم احساس ناتوانی در موارد شکست تحصیلی با نگاه جامع به اهداف و وظایف آموزش و پرورش (تدازیس، ترجمه فلاحی، ۱۳۷۵).

تفکیک و مرز بندی دقیق بین راهنمایی و مشاوره ی تحصیلی با سایر ابعاد راهنمایی و مشاوره از جمله راهنمایی و مشاوره تربیتی، شغلی و حرفه ای اصولی و منطقی نیست. مشکلات دانش آموزان، زنجیره ای از عوامل فردی و اجتماعی است که نیازمند دیدی

جامع نگر و نظام مند به استعدادها و تواناییها و علائق، شخصیت، ساختار و وضعیت خانواده و سایر متغیرهای محیطی است. مشاور مدرسه با آگاهی از ارتباط تنگاتنگ مشکلات تحصیلی با زمینه های روانی - اجتماعی دانش آموزان، با استفاده از متون و روشهای راهنمایی و مشاوره از طریق شیوه های مختلف فردی، گروهی و خانوادگی به دانش آموزان کمک می کند تا با بررسی های همه جانبه مشکل بتوانند راه حل یا راه حل های مناسب را انتخاب و برای اجرای آنها برنامه ریزی نمایند و در نهایت عملکرد دانش آموزان در ابعاد مختلف بهبود یابد (شفیع آبادی، ۱۳۹۰).

یکی از روشهای مشخص کردن نقش مشاوران این است که ببینیم شاگردان، معلمان، مدیران و والدین (یعنی گروهی که مشاوران به آنها خدمت می کنند) آنها را چگونه درک می کنند. پیدا کردن آگاهی در این مورد، چگونگی پذیرش مشاوران را از طرف این افراد مشخص می سازد.

تحقیقاتی که راجرز در زمینه فوق به عمل آمده، معلوم کرده است که بیشتر دانش آموزان معتقدند که برنامه راهنمایی روی هم رفته با ارزش می باشد، اما باید خاطر نشان ساخت که دانش آموزان مورد مشاوره راجرز، جز در مورد انتخاب حرفه ورشته تحصیلی در بقیه موارد، برنامه راهنمایی را منبعی یاری دهنده تلقی نمی کنند شاید یکی از علل این موضوع عدم پذیرش مشاوران از جانب شاگردان و نبودن تفاهم میان آنها باشد. در رابطه با عقاید معلمان نسبت به مشاوران، باید گفت که «پیرسون» مطالب زیر را یک انگیزه احتمالی عقاید خصمانه درباره مشاوران می داند. برای معلم قبول این که در مدرسه به وجود متخصصان روابط انسانی نیاز هست، مشکل می باشد. زیرا اعتراف به ضرورت وجود این گونه متخصصان، مستلزم این است که معلمان را محدود سازد و این همان چیزی است که معلمان نمی خواهند با آن روبه رو گردند.

مدیران هم نسبت به ضرورت وجود مشاوران در مدرسه، عقاید مخالفی دارند. در مقاله ای از یک مدیر مدرسه که در مجله «لوک» نقل گردیده است، کار مشاوران را در مدرسه مربوط به مسئله شاگردانی که مدرسه را ترک می کنند، دارای کمترین ارزش می داند و معتقد بود که مشاوران از لحاظ آمادگی و خصوصیات شخصی در درجه دوم اهمیت قرار دارند. این مطلب توسط کاریکاتوری که به وسیله مدیر مذکور رسم شده بود، نمایان گردید این کاریکاتور روشن می ساخت که مشاوران در هر سطحی که مورد ارزیابی قرار گیرند، افرادی غیر مؤثر می باشند. نتایج تحقیقات دیگر مربوط به قبول مشاوران از طرف اکثریت مدیران، نشان می دهد که آنها، مشاوران را افرادی همه کاره می دانند. با اینکه نظریات ذکر شده ظاهراً با هم مرتبط نیستند اما در واقع رابطه نزدیکی میان آنها وجود دارد. در نظر گرفتن کار مشاور از لحاظ معیار اداری (برای مثال کارایی) مخصوصاً با توجه به انتظارات نابجای مدیران، صحیح به نظر نمی رسد. اختصاص دادن وظیفه ای به یک فرد و توقع اینکه آن فرد همه کاره باشد، نشانگر این است که مدیران جریان واقعی کار را مخفی نگه می دارند و بدون تردید اگر فردی را برای انجام کاری استخدام کنند و بعداً وظیفه دیگری به او محول کنند، او نمی تواند وظیفه اصلی خود را به خوبی انجام دهد. اما عقاید والدین درباره مشاوران دارای اهمیت خاصی می باشد (اعلایی، ۱۳۷۵). «اورایف» معتقد است که والدین وظایف مشاوران را به ترتیب ذیل درجه بندی می کنند:

۱- برنامه ریزی

۲- تلاش برای حل مسائل مدرسه

۳- مشاوره با شاگردان در مورد حرفه آینده آنها

۴- مشاوره با شاگردان درباره مسائل شخصی. (شفیع آبادی، ۱۳۹۰).

وظایف کادر آموزشی و اداری مدرسه در قبال مشاوره و راهنمایی

جریان مشاوره و راهنمایی، زمانی در مدارس موفق خواهد گردید که به عنوان جزئی از کل برنامه آموزشی مدرسه مطرح شود و هر کدام از پرسنل و کارکنان مدرسه اعم از مدیر و معاون و آموزگاران وظیفه خود را در قبال هسته مشاوره به خوبی انجام دهند. مهمترین وظایف کادر آموزشی در برابر برنامه مشاوره و راهنمایی عبارتند از: ۱، حمایت از برنامه های مشاوره کمک به مشاوره در جهت شناخت دانش آموزان و تسریع انجام کارهای مشاوره. ۲، معرفی دانش آموزان مشکل دار توسط آموزگار به مشاور، جهت

کمک و حل مشکل آنها، ۳۰ هم‌هنگ کردن برنامه مشاوره با سایر برنامه های مدرسه، ۴۰ همکاری با مشاوران در جهت شناسایی استعداد های شاگردان.

خصوصیت های غالبی هر مشاور مدرسه موفق

۱- یک شنونده خوب بودن: نخستین خصوصیت که با شنیدن نام مشاور مدرسه می تواند به حافظه هر کسی خطور کند یک شنونده خوب بودن است. در واقع اغلب زمان مشاور در مدرسه صرف شنیدن و تحلیل حرف های دانش آموزان، اولیاء و دیگر همکاران می شود. به یاد داشته باشید که باید اول گوش کنید و بعد سوال پرسید

چنانچه در زمینه ای برایتان ابهام وجود داشت، سوال کنید ولی در عین حال مطمئن باشید که با بیان جزئیاتی از آنچه که مراجع کننده قبلاً بیان کرده، به شنونده خود این اطمینان را بدهید که بصورت کامل در جریان روند صحبت هستید. بدون تردید یک شنونده خوب بودن اساسی ترین خصوصیت تمام مشاوران موفق در هر زمینه مشاوره ای است. یک مشاور موفق نه تنها قادر است گفته های مراجع را بشنود، بلکه قادر است از طریق حالات صورت و زبان بدن، ناگفته های مراجع خود را بشنود.

۲- توانایی ارزیابی: قسمتی از نقش سازنده هر مشاور در زندگی دانش آموز به توانایی ارزیابی دقیق مشاور از دانش آموزانش برمی گردد. این ارزیابی برای آماده کردن دانش آموز برای زندگی بعد از مدرسه ضروری مینماید. چنانچه شما مشاور مدرسه در یک دبیرستان هستید، این ارزیابی مخصوصاً شامل ارزیابی دقیق موفقیت ها و کم کاری های دانش آموز در زمان حساس انتخاب رشته، انتخاب رشته دانشگاه و کمک به آن ها در سازمان دهی به فهرست بلند بالای انتخاب های ممکن برای آنها می شود. انجام دقیق این محاسبه ها و قابلیت گزارش نتیجه به اولیاء و دیگر همکاران از قسمت های اساسی کار مشاوره است (تدازیس، ترجمه فلاحی، ۱۳۷۵).

۳- داشتن مهارت ارتباطی موفق: قادر بودن به تبادل ایده ها، افکار و البته احساسات بصورت کلامی، یکی از خصوصیت های مشاور است که امکان ندارد از دید اشخاص پنهان بماند. در اکثر موارد شما باید افکار را در ذهن دانش آموز طوری حلاجی کنید که وی بتواند در نتیجه یک تصمیم اساسی برای زندگی خود بگیرد. یا در وضعیت بحث جدی بین دانش آموز و اولیاء مدرسه، توانایی گزارش دادن از وضعیت دانش آموز بی شک حیاتی می نماید.

به نظر می رسد مشاوران به دلایل مختلف، هنوز از نقش مشاور و مشاوره آگاهی کافی ندارند. همین موضوع احتمالاً به عدم اعتماد به نفس آنان در کارشان دامن میزند. یافته های این مطالعه، نشانگر اعتماد به نفس ضعیف مشاوران شرکت کننده در گروهها بود. شغل های قبلی برخی از مشاوران (مثلاً مربی امور تربیتی یا پرورشی) از جمله موانع شکل گیری درست حرفه مشاوره در مدارس است. در واقع، فردی که برای چند سال در یک حرفه کار نموده است، در موقعیت جدید نیز تمایل دارد که چون قبل رفتار کند. این تمایل که تحت تأثیر «عادت» ها قرار دارد زمانی مشکل زا می شود که گرایش حرفه جدید با رویکرد حرفه قدیم کاملاً متفاوت باشد. چنین تمایلی در رفتار و رویکرد بعضی از مشاوران که قبلاً مربی امور تربیتی یا پرورشی بوده اند، دیده می شود. از مسائل دیگر در این زمینه، غیر حرفه ای عمل کردن مشاوران مدارس است. اگر تکنیک های مشاوره روانشناختی جای خود را به نصیحت و پند و موعظه بدهند، هم از اثرمندی حرفه کاسته میشود و هم ارزش کار مشاور در دید مراجع افت می کند که به نوبه خود نگرش نامناسبی در محیط ایجاد می کند. چنانچه براین موانع، نگرش مخدوش جامعه به مشاوره روانشناختی و مشاوران را بیفزاییم، تصویر روشن تری از این بحران خواهیم داشت. عملکرد بعضی از رسانه های همگانی در عرضه نقش مشاور در برنامه های خود، به این نگرش غلط دامن زده است (حسینی، ۱۳۸۸).

نقش مشاور در ارتقاء وضعیت روانی و اجتماعی مدرسه:

دانش آموزان در جریان تحصیل با مشکلات زیادی مواجه می شوند که مشاور می تواند در رفع این مشکلات کمک های موثری به دانش آموزان ارائه دهد، که در این مقاله به شایع ترین آنها می پردازیم:

۱- راهنمایی دانش آموزان توسط مشاور :

دانش آموزان یکی از قطب های جریان آموزش و پرورش است. آموزش و پرورش زمانی مؤثر و مفید خواهد بود و به درستی انجام خواهد پذیرفت که دانش آموزان از آمادگی کافی در ابعاد جسمی، ذهنی، روانی، اجتماعی و اخلاقی برخوردار باشد. چنانچه دانش آموزان از نظر جسمی ناراحت و بیمار باشند. آموزش و پرورش او بدرستی عملی نخواهد بود و مطالب ارائه شده بخوبی یادگیری نخواهد شد. در این مورد، از طریق راهنمایی و مشاوره می توان دانش آموزان و خانواده او را با نکات ضروری در زمینه های مختلف به رفع مشکلات و نارسائیهها اقدام کرد. از طریق راهنمایی و مشاوره می توان به پیشگیری و رفع بسیاری از موارد و مشکلات مبادرت ورزید و دانش آموزان را برای آموزش و پرورش آماده ساخت.

۲- کاهش ضعف پایه تحصیلی:

در مورد چنین دانش آموزانی مشاور باید برای فراگیری درون پایه از نقطه ای که دانش آموز ضعف دارد برنامه ریزی کند و یا به کمک خانواده ضعف پایه او را جبران کند. فشار و وادار کردن دانش آموزان به زحمات شبانه روزی در سطح بالای تحصیلی بدون توجه به پایه بی فایده است. آماده کردن دانش آموز و اولیای او نیاز به جلسات مشاوره متوالی دارد.

۳- انجام مشاوره تحصیلی

شرایط لازم برای انجام مشاوره تحصیلی همانند سایر مشاوره هاست. معمولاً در مدارس اتاقی با عنوان اتاق مشاوره وجود دارد، دانش آموزان می توانند به صورت مستقیم یا از طریق صندوق مشاوره با مشاور ارتباط برقرار کنند. پاسخهای خود را نیز می توانند بطور مستقیم از مشاور دریافت کنند یا به صورت ناشناس در بولتن مشاوره مطالعه کنند(قاضی، ۱۳۹۰).

۴- مشاوره تحصیلی در زمینه کاهش اضطراب از امتحان

اغلب افراد در جلسه امتحان و یا قبل از آن درجاتی از اضطراب را دارا هستند. دانستن مقداری اضطراب در شرایط امتحانی کاملاً طبیعی و گاهی حتی ضروریست. چون موجب بالا نگه داشته شدن سطح انگیختگی فرد شده و عملکرد او را بهبود می بخشد. اما در صورتیکه میزان این اضطراب از حد طبیعی بالا برود باعث مختل شدن عملکرد فرد خواهد شد. بنابراین مشاور تحصیلی تلاش می کند با آموزش شیوه صحیح مطالعه، بالا بردن کارایی حافظه و استفاده بهینه از زمان، دانش آموز به مراکز اختصاصی تر ارجاع داده می شود.

۵- کاهش کمبود یا نبود انگیزه تحصیلی:

دانش آموزانی وجود دارند که از نظر هوشی در حد طبیعی هستند و ظرفیت لازم برای یادگیری را دارند، اما انگیزه ای برای درس خواندن ندارند. در بیشتر موارد این انگیزه نداشتن به مشکلات عاطفی و روانی دانش آموز و دیگر مشکلات او در خانواده و جامعه بر می گردد. مشاور با اطلاع رسانی در زمینه تربیتی و تحصیلی و شغلی به شکوفایی استعدادها و احساس خود ارزشمندی و اعتماد به نفس و خودشناسی و ارتقای سلامت روانی دانش آموز کمک می کند و او را از مواجه شدن با مشکلات روانی و عاطفی باز می دارد و کمک می کند تا به سازگاری عاطفی معقولی در جامعه برسد. این امر در قالب ساعتی به عنوان (مهارتهای زندگی) در فرآیند هدایت تحصیلی و شغلی در اکثر مدارس اجرا شد. درس مهارتهای زندگی بسیاری از مشکلات دانش آموزان خاص را حل کرد و تا حد خیلی زیادی ایجاد انگیزه برای دانش آموزان صورت گرفت. ما معلمان در کلاس درس با تعداد زیادی دانش آموز سرو کار داریم که ممکن است در بعضی از آنها سابقه مشکلات رفتاری وجود داشته باشد و از طرف ما یا همکاران مشاوره در مدرسه نادیده گرفته شده است. همین مشکلات به ظاهر کوچک باعث بروز ناهنجاریهای زیادی در جامعه می شود و مشکلاتی نظیر اعتیاد، ایدز، خودکشی و ... را بوجود می آورد. واضح است که جبران چنین خسارتهایی کار ساده ای نیست. و بهتر آن است به جای اینکه به فکر جبران این مشکلات باشیم از رخ دادن آنها جلوگیری کنیم. (قاضی، ۱۳۹۰).

۶- آموزش شیوه های صحیح مطالعه و روش های بهسازی حافظه

برخی از دانش آموزان با وجود اینکه افت تحصیلی نشان نمی دهند. اما ممکن است نیاز به آموزش شیوه های صحیح مطالعه و روشهای بهسازی حافظه داشته باشند. آموزش چنین روشهایی می تواند به جلوگیری از اتلاف وقت دانش آموز و بالا بردن بهره وری او کمک کند. برنامه ریزی برای مطالعه، رعایت اصول یادگیری در برنامه ریزی برای مطالعه، رعایت ویژگیهای حافظه های مختلف می تواند به دانش آموز کمک کند تا روش مطالعه صحیحی داشته باشد و نتیجه بهتری کسب نماید.

۷- کاهش افت تحصیلی

برخی از دانش آموزان ممکن است دچار افت تحصیلی شوند. برخی از این دانش آموزان خود به مشاوره تحصیلی مراجعه می کنند و برخی توسط مسئولین مدرسه به مشاور مدرسه معرفی می شوند. در هر حال مشاور تحصیلی به بررسی علل مختلف افت تحصیلی می پردازد و برای بررسی احتمال وجود عمل خانوادگی از خود دانش آموز و خانواده او کمک می گیرد. عوامل مدرسه را نیز مورد بررسی قرار می دهد و همچنین به بررسی سلامت جسمی و روانی دانش آموز می پردازد. شناخت و پیدا کردن علت افت تحصیلی در گام اول قرار دارد. بعد از پیدا کردن علت، مشاور به کمک دانش آموز و در صورت لزوم خانواده و مسئولین مدرسه به رفع آن علت اقدام می کنند. یا اینکه راهنماییهایی به دانش آموزان برای رفع علت ارائه می شود و پیشرفت او مورد پیگیری قرار می گیرد. از جمله این راهنمایی شامل شیوه افزایش انگیزش دانش آموز، آموزش شیوه های صحیح مطالعه، آموزش شیوه های مواجهه با تغییرات اساسی و غیره خواهد بود.

۸- انجام انتخاب رشته و راهنمایی شغلی

در این زمینه مشاور به دانش آموز کمک می کند با اطلاع از ویژگی ها و شرایط خود، رشته ها و شرایط جامعه تصمیم مناسبی در مورد انتخاب رشته تحصیلی اش اتخاذ کند. چنین فرایندی چه در سال اول دبیرستان و برای انتخاب رشته تحصیلی دوره متوسطه صورت بگیرد و چه برای انتخاب رشته دانشگاهی تفاوت چندانی نمی کند. آشنایی مشاور با ویژگیها و مقررات موجود مربوط به هر دوره (متوسط یا دانشگاهی) بسیار حائز اهمیت است. مشاور تلاش می کند علاوه بر اینکه مراجع را از جنبه های مختلف هوشی، استعداد و علایق شناسایی کند بلکه این شناخت را با شناخته های خود دانش آموز در هم می آمیزد و با نظر گرفتن مقررات بیرونی و شرایط ویژه جامعه اقدام به تصمیم گیری کنند. ویژگیهای خود دانش آموز که باید شناسایی شوند. عبارتند از: میزان بهره هوشی، نمرات تحصیلی او، تعیین نقاط قوت و ضعف او در دروس مختلف، بررسی علایق و استعدادهای او در زمینه رشته ها و مشاغل. برای اینکار گاهی مشاور از آزمونهایی چون تست هوش، آزمون رغبت سنج و آزمونهای سنجش استعداد کمک می گیرد. از سوی دیگر باید دانش آموز شناخت کاملی نیز از خود رشته تحصیلی بدست آورد. اینکه چه دروسی در آن مطالعه می شوند، آینده شغلی آن چیست؟ (قاضی، ۱۳۹۰).

۹- ارائه آموزش در مورد مسایل روانشناختی و اجتماعی

ممکن است در مورد مسایل جنسیتی کلاسهای آموزشی با مباحث بهبود مهارت های اجتماعی، مقابله با خشونت، حوادث و آسیب های مربوط به مدرسه یا جامعه برپا کند، نوع ارتباطات و رفتار های اجتماعی مناسب را در مدرسه و جامعه را برای دانش آموزان تشریح کند یا سمینارهایی مربوط به مهارت های تحصیلی، عادات مطالعه و مدیریت زمان ارائه دهد.

۱۰- راهنمایی شغلی

مشاور مدرسه با شناسایی منافع، قوت ها و قابلیت ها از طریق ارزیابی به آمادگی تحصیلی دانش آموزان و انتخاب رشته مناسب با حفظ استانداردهای علمی و تعیین اهداف موفقیت تحصیلی کمک می کنند. مشاوران مدرسه اغلب در خصوص اختلافات با همسالان، معلمان یا والدین مشاوره تخصصی می دهند و این خدمات درمانی را در طول ساعات مدرسه ارائه می دهند (احمدی، ۱۳۷۵).

۱۱- آموزش مهارت های زندگی :

بهترین راه پیشگیری از آسیب های اجتماعی علاوه بر فراهم کردن مطلوب و بهنجار عوامل فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، آموزشی و ... استفاده از آموزش های هدفمند و مداخلات روانشناختی توسط مشاوران، روان شناسان و مددکاران اجتماعی است. مداخلات روانشناختی در دانشگاهها، مدارس، محله ها و روستاها که به نوعی در خطر آسیب های اجتماعی و یا درگیر آن هستند باید مورد توجه جدی قرار گیرد. یکی از راههای مفید، کم هزینه و زود بازده در زمینه کاهش آسیب های اجتماعی، آموزش مهارت های زندگی به نوجوانان از طریق سازمان آموزش و پرورش (توسط مشاوران مدارس)، سازمان بهزیستی (توسط دفاتر پیشگیری از آسیب های اجتماعی) و پژوهشگران (توسط روانشناسان، مددکاران و ...) می باشد.

تقویت مهارتهای زندگی در جامعه، باعث می شود افراد اجتماع در مقابل عوامل خطر، بیمه و محافظت شوند. آموزش مهارتهای زندگی توسط مشاوران و در قالب گروههای همسالان و همتایان یکی از راههای مؤثر در زمینه کاهش آسیب های اجتماعی است. همتایان با توجه به اینکه در جنبه های مختلف اعم از سن، وضعیت اقتصادی و اجتماعی، سطح تحصیلات، علایق و ... تا حدی به هم شبیه هستند می توانند زمینه ای را فراهم نمایند که در آن اطلاعات و دانش از گروهی به گروه دیگر انتقال و موجبات تغییر در نگرش، باور، رفتار و دانش فراهم گردد. آموزش این روش علاوه بر تقویت روحیه مشارکت و همدلی، موجب مشارکت فعال همتایان در مسئولیت های اجتماعی، انتقال تجارب فردی موفق به یکدیگر و انتقال اطلاعات در بافت و محیط اجتماعی به صورت کاربردی به افرادی می شود که دسترسی به آنها میسر نیست. مشاوران می تواند با آموزش این مهارت ها، نقش کلیدی در مدیریت آسیب های اجتماعی از طریق تعامل با سازمانهای ذیربط، مؤسسات اجتماع محور، گروه های خودیار و پایگاه های سلامت اجتماعی و روانی داشته باشد و یک چشم انداز امید بخش در جهت کاهش این آسیب ها ارائه نماید. اگر در سه حیطه دانش و اطلاعات، مهارت ها و نگرش و ارزش ها به نحو مطلوب در سطح سازمانهای ذیربط و با همکاری یکدیگر عمل شود در نهایت می توان دانش آموزان، نوجوانان و افراد سالم را در قلب محیط ناسالم پرورش داد (حسینی، ۱۳۸۸).

۱۲- آموزش جلوگیری از اعتیاد :

آمارها و تحقیقات موجود نشان میدهند که دانش آموزان ترک تحصیلی نسبت به دانش آموزان در حال تحصیل، بیشتر در معرض گرایش به مواد مخدر قرار دارند. لذا مدیران، معلمان و مربیان باید شرایطی را فراهم نمایند تا دانش آموزان ضمن فراگیری مهارتهای زندگی، از حضور در مدرسه و یادگیری لذت برده و نسبت به حضور در مدرسه دلسرد نشوند. مهارت اعتیاد در بین دانش آموزان مشروط به آموزش درست معلمین و حضور مشاورین دلسوز در مدارس است، تا در کنار تدریس جوانان را به ورزش و فعالیت های فرهنگی و هنری ترغیب کنند. حضور یک مشاور کمک خواهد کرد دانش آموزان مسائلی که حتی به والدین خود عنوان نمی کنند را با مشاورین در میان بگذارند و این چنین از نظر روحی تخلیه شوند.

۱۳- جلوگیری از خشونت :

واقعیت این است که خشونت در مدارس سهم عمده ای در ویژگی های دانش آموزان حتی قبل از ورود به محیط و ساختمان مدرسه دارد. در اینجا این سوال مطرح می شود که چه عاملی باعث تمایز مدارس پر خطر با بقیه مدارس می شود؟ در پاسخ به می توان ادعان داشت اینگونه مدارس معمولاً تمایل چندانی به همکاری با مدیریت ندارند؛ معلمان بیشتر به دنبال توزیع اطلاعات خود میان دانش آموزان هستند و قوانین و مقررات داخلی به صورت تمسخر آمیزی فاقد ضمانت اجرایی هستند. به همین دلیل اولیا و مربیان چنین مدرسی را ناکارآمد می نامند و این چنین است که زمینه و بستر برای ضد اجتماعی شدن دانش آموزان این مدارس فراهم می شود. بر عکس هرچه مشاوران مدرسه ای بیشتر شرایط تعلیم و تربیت مناسب را فراهم آورد، به همان نسبت بیشتر از خشونت فاصله می گیرد. از طرفی طرح پیشگیری از خشونت در مدرسه هماهنگی کاملی با پیشگیری پیشرفته دارد. در این نوع پیشگیری از نحوه تسلط برخورد همکاری و تاثیر بر دیگران آموزش داده می شود. موارد فوق همگی از مقدمات و ملزومات اولیه سازگاری با

اهداف اکثر مشاوران و مربیان تعلیم و تربیت است. بعبارت دیگر دخالت کردن در تربیت دانش آموزان در مدرسه به مراتب آسان تر از جاهای دیگر است. پس چه بهتر که پیشگیری از خشونت در میان دانش آموزان از همان مدرسه آغاز شود (احمدی، ۱۳۸۶).

عمده ترین اهداف مشاوران در ابعاد روانی و اجتماعی و تحصیلی توسط مشاوران:

الف - رشد و توسعه شخصیت دانش آموز: مشاور کمک می کند که ۱- دانش آموز برای خود به عنوان عضوی از جامعه احترام قائم شود. ۲- بتواند روابط و مناسبات متقابل در جامعه داشته باشد. ۳- تدارک محیط سالم و مساعد در کلاس برای رسیدن به رشد روانی دانش آموزان. ۴- ارتباط با والدین به منظور ایجاد شناخت رفتارهای طبیعی و نیازمندیهای روانی دانش آموزان.

ب) رشد و توسعه مهارت‌های شغلی و حرفه ای دانش آموزان: آگاه ساختن دانش آموزان با فرصت های موجود در جامعه و در گام جلوتر کمک به آنها برای شناخت توانایی هایشان در یک حرفه و شغل خاص.

ج) رشد و توسعه قوای فکری و معنی و عقلی دانش آموزان: ایجاد زمینه ای برای پیشرفت تحصیلی، انتخاب رشته، انتخاب دروس خاص برای ادامه تحصیل در رشته مرتبط با آن دروس، آشنا کردن دانش آموزان با استعدادها و خلاقیت هایشان.

جمع بندی و نتیجه گیری:

برنامه های راهنمایی مدارس را در گذشته به صورت تأمین نیازمندی های آموزشی، حرفه ای، روانی و اجتماعی کودکان تشریح کرده اند. اما اغلب برنامه های راهنمایی در راه تأمین یک یا دو منظور اقدام نموده و بقیه اهداف را در درجه دوم اهمیت قرار داده و فقط به طور اتفاقی در برآوردن آنها اقدام کرده است، امروز در برنامه های مشاوره به همه جنبه های ذکر شده در بالا توجه می شود، به عبارت دیگر مشاوره میدان عمل خود را توسعه داده و در اختیار دانش آموزان در همه ی مقاطع تحصیلی قرار داده است. در گذشته مشاوره خدمتی رسمی ولی سازمان نیافته بود که به انتخاب شغل محدود می گشت و امروز به صورت یک سلسله خدمات راهنمایی و شخصی بسیار پیشرفته و هماهنگ درآمده است، بنابراین مشاوره شامل تمام جنبه های رشد و تکامل شاگرد است. در گذشته راهنما شخصی ناصح بود و امروز نقش مشاور، ارزیابی کننده ی پیشرفت فرد، کمک دهنده به او در حل مشکلات، رابط بین خانه و مدرسه و هماهنگ کننده ی فعالیتهای راهنمایی کارمندان و معلمان، طرف مشورت در تنظیم برنامه درسی است.

در گذشته وظایف راهنمایی و مشاوره به عهده ی معلمان و مدیرانی بود که برای این کار تربیت نشده بودند و امروز گرایش به این است که در مدارس یک نفر مشاور یا متخصص راهنمایی تربیت شده وجود داشته باشد. در گذشته منظور مدرسه فقط دادن تعلیمات و تنها چیزی که ارزشیابی می شد، تواناییها و عدم تواناییهای ذهنی کودک بود، و بر حسب تواناییهایی که داشت و یا به علت نداشتن استعدادهای مورد نیاز به او توصیه می شد که فلان رشته را انتخاب کند و یا فلان دوره را انتخاب نکند، اما امروز پیشرفت همه جانبه ی کودک مورد نظر مدارس جدید می باشد و تنها به کسب مهارت‌های آموزشی و یادگیری های درسی اکتفا نمی شود بلکه هدف، رشد همه جانبه شخصیت کودک می باشد تا به جایگاه و مقام یک فرد بزرگسال کامل برخوردار از سلامت روان برسد. از جمله اموری که مورد توجه است، سازگاریهای حرفه ای، اجتماعی و شخصیتی اوست، مفهوم تازه ی آموزش و پرورش عبارت است از سازگاری با موقعیت های زندگی و خدمات راهنمایی با هدف حمایت از مدارس و ایجاد تسهیلات لازم برای رسیدن به آن سازمان یافته است. برنامه ی جدید راهنمایی با تأکید بر رشد سلامت روان کودک گسترش می یابد و لذا اجرای آن به صورت توجه به همه ی جوانب رشد کودک و همگی ابعاد شخصیت او و پرورش قدیمی تشخیص و درمان برتری چشمگیری یافته است با این تعبیر لزوم و گسترش خدمت راهنمایی و مشاوره در تمام مقاطع تحصیلی از ابتدایی تا دبیرستان یک ضرورت مسلم در همه جوامع پیشرفته است.

با توجه به رشد مشکلات دانش آموزان وجود مشاوران برای حل مشکلات، کاهش و کنترل آنها در مدارس ضروری است، مشاوران در مدارس تواناییهای ذاتی دانش آموزان را کشف و شناسایی می کنند تا آنها بتوانند به اتکای آن رشد کنند همچنین بررسی مشکلات، مسائل تربیتی و تحصیلی دانش آموزان برعهده مشاوران است تا با ارائه راهکارهای مناسب مشکلات را به حداقل برسانند، هدایت تحصیلی و شغلی دانش آموزان، کمک به برنامه ریزی درسی و شیوه های آموزش و مطالعه، کمک به رفع مشکلات انتخاب

رشته تحصیلی از فعالیت‌های دیگر مشاوران مدارس است تا دانش‌آموزان در ادامه تحصیل و انتخاب رشته با مشکلات کمتری روبرو شوند، در سال‌های اخیر هم تا حدودی به علت وجود اختلافات فکری، تنش‌هایی بین دو نسل در خانه و مدرسه وجود دارد که مشاوران تلاش می‌کنند رابطه‌ای منطقی بین دانش‌آموزان، والدین و معلمان ایجاد کنند تا از سطح اضطراب، افسردگی و نگرانی‌های دانش‌آموزان بکاهند و بهداشت روانی دانش‌آموزان را تأمین کنند.

باید گفت: بنا بر تفاوت‌های زیادی که از جهت استعدادها، تواناییها، نیازها و ارزشهای شخصی و از سوی دیگر تنوع در مواد درسی و رشته تحصیلی و شغلی که در جامعه وجود دارد، هر مدرسه باید حداقل یک نیروی مشاوره متخصص و ماهر تمام وقت داشته باشد. یک مورد از وظایف مشاور، تشخیص به موقع مسائل و مشکلات تحصیلی و یا رفتاری دانش‌آموزان است البته این قبیل فعالیت‌های مشاوره وقت گیر و محتاج مهارت و تخصص مشاور است و دانش مهارت معلم را می‌طلبد، اما اگر به درستی صورت بگیرد، هموار کننده راه و مسیر دانش‌آموز و تسهیل کننده برداشتن گام‌های موفقیت آمیز او می‌باشد.

امر مشاوره بدون کمک و همکاری دانش‌آموزان به سر منزل مقصود نمی‌رسد، اگر دانش‌آموزی، ذهنیت پیروی نکردن داشته باشد. ما در مقام تعلیم و تربیت دهندگان او، هیچ کاری نمی‌توانیم بکنیم. به هر حال، انگیزه‌های درونی، همه رفتارهای انسانی را هدایت می‌کند. به عبارتی داشتن نگرش مثبت دانش‌آموزان به مشاوره، در راستای تحقق اهداف مشاوره مهمترین اصل است و برای برآورده شدن این اعتماد و نگرش مثبت در دانش‌آموزان باید به چند مورد توجه کرد. از جمله آنها، نظرات و راه‌کارهای خود را به آنها تحمیل نکنیم بلکه به نظرات و راه‌حل‌هایی که ارائه می‌دهند احترام بگذاریم و بپذیریم، اعتقاد و ارزشهایی که او در نظر دارد را بپذیریم، او را عاملی مهم تر در رشد جامعه بدانیم.

بخشی از مهمترین فعالیت‌های اجرایی که مشاوران می‌توانند در تأمین بهداشت روانی دانش‌آموزان انجام دهند عبارتند از:

- ۱- شناخت محدودیتهای روانی، فیزیکی دانش‌آموزان
- ۲- ایجاد ارتباط صحیح و اصولی بین دانش‌آموزان و اولیای مدرسه
- ۳- فراهم آوردن فرصت مناسب برای دانش‌آموزان به منظور خودشناسی و یادگیری روش‌های حل مسأله و تصمیم‌گیری
- ۴- مصاحبه‌های فردی برای شناخت مشکلات دانش‌آموزان و راهنمایی آنها
- ۵- برگزاری جلسات مشاوره فردی و گروهی با دانش‌آموزانی که مشکلات تحصیلی و خانوادگی و شخصی دارند
- ۶- تشویق دانش‌آموزان به همکاری‌های اجتماعی
- ۷- ایجاد هماهنگی بین فعالیت‌های خانه و مدرسه به منظور بهبود وضعیت تحصیلی و رفتارهای دانش‌آموزان
- ۸- برگزاری جلسات مستمر بحث و گفتگو با دانش‌آموزان و تلاش در جهت حل مسائل و مشکلات آنان
- ۹- تشکیل جلسات مشاوره با خانواده و یاری‌دادن والدین برای رفع مشکلات دانش‌آموزان به شیوه‌ای درست
- ۱۰- ارزیابی نیازها و بررسی مشکلات دانش‌آموزان در زمینه مسائل شخصی، خانوادگی، اجتماعی، تحصیلی، اخلاقی و انضباطی.
- ۱۱- تنظیم و اجرای برنامه‌های آموزشی در زمینه‌های رشد و پیشگیری و درمان مشکلات
- ۱۲- همکاری با معلمان و کمک به آنان در حل و فصل مشکلات دانش‌آموزان و شرکت در شوراهای مدرسه
- ۱۳- انطباق دانش‌آموزان با محیط مدرسه، معلم و دروس و ایجاد انگیزه‌های مناسب برای درس خواندن و عدم احساس ناتوانی در موارد شکست تحصیلی با نگاه جامع به اهداف و وظایف آموزش و پرورش

پیشنهادهای:

۱- آگاهی بیشتر معلمان با ارکان و مفاهیم مشاوره، تا تناقض میان صحبت‌های معلمان و مشاوران باعث سردرگم شدن دانش‌آموزان نشود.

۲- استفاده از دانش‌آموزان به عنوان کمک‌هایی برای مشاوران؛ زیرا دانش‌آموزان از هم صحبت شدن با هم لذت می‌برند. پس اگر از همه پایه‌ها دانش‌آموزانی که در این امر مهارت اولیه‌ای دارند یا همان دانش‌آموزانی که در نقش شورای دانش‌آموزی هستند،

را توسط مشاور مدرسه یا دبیران پرورشی آموزش دهیم که در امر هدایت و مشاوره تحصیلی، مشاور را همراهی کنند، در امر مشاوره بسیار موفق تر خواهیم بود چرا که دانش آموزان به دوستان خود بیشتر اعتماد می کنند.

۳- یک مشاور (در هدایت تحصیلی یا هدایت های رفتاری - روانی) در صورتی به موفقیت کامل خواهد رسید که همه عوامل آموزشی اعم از مدیر، معاون، معلمان و حتی اولیای دانش آموز پس از انجام شدن مشاوره به پیگیری آن بپردازد و دانش آموز را تا گام های نهایی موفقیت همراهی کنند .

۴- توجه بیشتر مشاوران در مدارس و دانش آموزان برای انتخاب رشته به نمرات آنها در دروس مربوط به آن رشته باشد؛ زیرا علایق و نقاط ضعف و قوت دانش آموزان در نمرات آنها منعکس می شود. مشاوران باید سعی کنند اثر مسائلا روانی و اجتماعی و فشار والدین برای ورود دانش آموزان به یک رشته خاص را با ارتباط اولیای آنها و مشاوره صحیح را بررسی و کم کنند.

۵- بالابردن سطح دانش و تخصص مشاوران و تخصیص دادن یک مشاور تمام وقت به هر مدرسه چرا که خیلی از مشکلات روانی و اجتماعی از دوران ابتدایی شروع و در مقاطع متوسطه به ناهنجاریهای غیر قابل جبران تبدیل می شود.

منابع و مأخذ:

- ۱- احمدی، سید احمد (۱۳۸۹)؛ مبانی و اصول راهنمایی و مشاوره، انتشارات سمت .
- ۲- ال جورج ریکیو کریستیان تدازیس (۱۳۷۵) (روانشناسی و مشاوره) ترجمه فلاحی محسن حاجیلو، چاپ اول، نشر رشد تهران .
- ۳- اردبیلی، یوسف (۱۳۸۲)؛ اصول و فنون راهنمایی و مشاوره در آموزش و پرورش، انتشارات بعثت.
- ۴- اعلائی، غلامحسین (۱۳۷۵)، ارزشیابی ملاکهای هدایت تحصیلی نظام جدید متوسطه پایانامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس تهران .
- ۵- حسینی بیرجندی، سید مهدی (۱۳۸۸)، راهنمایی و مشاوره تحصیلی، چاپ چهارم انتشارات رشد تهران.
- ۶- شفیع آبادی، عبدالله (۱۳۹۳)، راهنمایی تحصیلی و شغلی، چاپ سوم، نشر دانشگاه پیام نور تهران .
- ۷- صافی، احمد (۱۳۹۱)؛ اصول و فنون راهنمایی و مشاوره در دوره های تحصیلی، انتشارات رشد.
- ۸- قاضی، قاسم (۱۳۹۰)، زمینه ی مشاوره و راهنمایی؛ چاپ نهم، انتشارات دانشگاه تهران.
- ۹- قشلاقی، محمد (۱۳۷۴)، روان شناسی مشاوره و راهنمایی، چاپ اول، تهران، انتشارات مانی.
- ۱۰- نوایی نژاد، شکوه (۱۳۷۳)؛ راهنمایی و مشاوره، چاپ اول، تهران، انتشارات معاصر.